

Abstract. Language-etiquette units of Lesya Ukrainka's epistolary heritage is being analyzed in this work. Such functional categories of politeness in the letters to native people, friends, like-minded, namely: appeal, greeting, parting, ask, thanks, apology is analyzed. The attention is paid to language etiquette as functional subclass of the language with its grammar and punctuation. The paper analyzed linguistic peculiarities of epistolary text in general and the epistolary heritage of Lesya Ukrainka in particular, the choice of etiquette structures and their stylistic role is motivated. Peculiarity of researched subject provides the using of synchronous descriptive (this method is main in science work), structural semantic methods, method of contextual semantic analyze. And also the statistical, functional, contextual, quantitative methods. Were employed the methods of systematization and classification, and also the method of etymological analyze.

Key words: category of politeness, epistolary communication, epistolary, language etiquette, language-etiquette units.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богдан С. К. Епістолярій Лесі Українки і мовленнєвий етикет українського народу. *Українська мова і література (УМЛ)*. 1993. № 33. С. 33–37.
2. Теліга О. І. Партачі життя: (до проблеми цивільної відваги). *Дніпро*. 1991. № 3. С. 155.
3. Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Київ: Наукова думка, 1975–1979; 1978. Т. X. 542 с.; 1978. Т. XI. 478 с.; 1979. Т. XII. 694 с.
4. Богдан С. К. «Пиши ж мені, мамочко...». *Дивослово*. 2011. №5. С. 35–41.
5. Красовська О. М. Культуромовні традиції українського народу (на матеріалі звертальних виразів епістолярію Лесі Українки). *Мовознавчий вісник: збірник наукових праць* / Міністерство освіти та науки України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси: Брама, 2010.

УДК 81(1-87):005.336.2]:[316.77:37.091.212]-028.16

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД (**Learning by Doing Approach**) ЯК ДЖЕРЕЛО МОВЛЕННЄВИХ СТИМУЛІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ РОЗМОВНОЇ ПРАКТИКИ

О.С.Бойван, Г. П. Цмок, О. В. Чоботар

Анотація. У статті на основі аналізу наукових джерел та практичного аспекту впровадження даної проблематики схарактеризовано психологічно-едукативні характеристики діяльнісного підходу на заняттях з розмовної практики студентів вищої школи. Зазначено, що така стратегічна лінія сприяє формуванню діяльнісної компетентності студентів шляхом опанування навчальними стратегіями, що визначають їх мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку і спрямовані на виконання навчальних завдань та розв'язання взаємопов'язаних життєвих проблем. Обґрунтовано, що діяльнісний підхід з його дидактичними особливостями слугує взаємовигідним джерелом сприяння розвитку мовленнєвих стимулів та комунікативних умінь студентів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, комунікативні вміння, пізнавальний мотив, самостійність, практична ситуація.

Постановка проблеми. Зміни зовнішніх характеристик нинішнього суспільства інформаційного типу передбачає створення передумов для розвитку активно-інтелектуального способу життя, праці, навчання та виховання молодого покоління, формування його ціннісно-матеріальних основ. Едукативний процес як феномен суспільного та культурного життя є необмеженим, тому що передбачає відкритість, динамізм і розвиток, можливість радикальних внутрішніх трансформацій перед новими перспективами людини та її світогляду.

Сьогодні ми відчуваємо трансформації у всіх сферах життєдіяльності, які не могли не торкнутися й освітньої галузі. Прийшло усвідомлення того, що молоде покоління треба навчати по-новому, перевірені століттями методи навчання та виховання не дозволяють в достатній мірі забезпечити успішну адаптацію випускників вищих навчальних закладів до

швидкого темпу життя і до вимог внутрішнього та зовнішнього ринків праці. Обсяг наукової інформації стрімко зростає – за кожні 5 років він подвоюється. Тому очевидно, що які б міцні і обширні не були знання студента, він відчуватиме розгубленість та невпевненість перед лавиною завдань і проблем, якщо не навчиться змінювати себе і способи власних дій.

У статті акцентуємо увагу саме на діяльнісному підході у навчанні іноземної мови на заняттях з розмовної практики, що спрямований на розвиток умінь і навичок студента, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища. Діяльнісний підхід на заняттях здійснюється через моделювання та аналіз життєвих ситуацій; використання активних та інтерактивних методик; участь в проектній діяльності, володіння прийомами дослідницької діяльності; залучення студентів в ігру та проектну діяльність[4].

Аналіз попередніх досліджень. Становлення діяльнісного підходу в педагогіці тісно пов'язане з появою і розвитком ідей цього ж підходу в психології. Психологічне вивчення діяльності в якості предмета було розпочато Л. С. Виготським, який стверджував, що особистість формується у співдіяльності та спілкуванні з іншими людьми, тим самим визначаючи характер цієї діяльності та спілкування [9].

Теоретичні роботи Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, Д. Б. Ельконіна, А. М. Леонтьєва, А. К. Маркової, С. Л. Рубінштейна лягли в основу психологічної теорії навчальної діяльності, що є пріоритетом вітчизняної науки.

С. Л. Рубінштейн сформулював принцип єдності свідомості і діяльності як варіант діяльнісного підходу: «Суб'єкт у своїх діях не тільки виявляється і проявляється; він в них твориться і визначається. Тим, що він робить, можна визначити те, чим він є, а напрямком його діяльності можна визначити і формувати його самого» [2].

Чеські, німецькі та американські педагоги (Р. Елліс, П. Бенсон, П. Біммель, У. Рампіллон, Е. Тандлічова, В. Янікова) у своїх працях запропонували варіанти вдосконалення процесу самостійного навчання на основі діяльнісного підходу під час вивчення іноземної мови [6; 7].

Спільним результатом їхніх досліджень є твердження, що педагогічна діяльність спрямована на виховання не повинна ставити лише зовнішні завдання перед ним, але сприяти тому, щоб у процесі навчання реципієнт мав змогу створити свій власний план розвитку особистості. Тому завдання педагога полягає у чіткій, спланованій допомозі студенту прогресувати, прививаючи при цьому почуття незалежності. Діяльність викладача повинна поступово відходити на другий план, таким чином надаючи можливість студенту знайти власний спосіб саморозвитку та самоконтролю. Таке самостійне навчання є однією з найважливіших проблем при вивченні іноземної мови в сучасній вищій школі. Тобто, основна мета діяльнісного підходу – навчити діяти та формувати вміння, необхідні для виконання певних дій, тобто, усвідомлення того, що мова вивчається для того, щоб діяти. Такі поняття як компетенція, стратегія та завдання є основними на основі яких вибудовується вся концепція діяльнісного підходу. Логічним є той факт, що комунікативні педагогічні завдання є основними засобами навчання в процесі реалізації та практикування діялісно підходу. При цьому, завдання викладача полягає у навчанні виконання поставлених завдань та забезпеченні оволодіння компетенціями й стратегіями, необхідними для їх виконання.

Формулювання цілей статті. Мета статті – охарактеризувати сутність діялісного підходу (Learning by Doing Approach) й необхідність його застосування у процесі вивчення іноземної мови на заняттях з розмовної практики, акцентуючи увагу на певних практичних аспектах.

Виклад основного матеріалу. Сутність принципу діялісного підходу до навчання (Learning by Doing) можна схарактеризувати як цілісне навчання з активним вихованцем, в

процесі навчання викладачі і студенти знаходяться у взаємно збалансованому співвідношенні. Студент розглядається як важливий фактор в процесі навчання, який докорінно змінює роль педагога, який стає партнером, наставником, помічником і сприяє його навчанню. Загалом, під терміном «діяльність» розуміємо таке навчання, в якому реципієнти мають широкі можливості та почуття викладу власного бачення, приймають активну участь в процесі навчання, отримують нові знання за допомогою своєї власної діяльності для вирішення завдань в ситуації, які наближаються до ситуацій в позаурочній реальності. Йдеться про використання студентами іноземної мови в реальних ситуаціях.

Численні дослідження вказують на те, що діяльність спрямована на навчання є позитивною та часто застосовується на практиці. Як зазначав Я. А. Коменський: «Людська природа радіє практичній стороні речей, і тому навряд чи можна запобігти руху й активності, і майже зв'язати його. Тому діти навряд чи можуть побачити, що робить їх різними, вони хочуть також зробити те ж саме» [5].

Тобто, діяльнісний підхід – це трудомісткий процес вивчення іноземної мови, хоча розглядається з певною часткою критики. Незважаючи на всі позитивні сторони цієї концепції, необхідно пам'ятати про небезпеку потрапляння в однобічність та крайнощі. Для того, щоб уникнути недоліків під час використання діяльнісного підходу в процесі вивчення іноземної мови, принцип діяльнісного підходу має залишатися послідовним і цілеспрямованим. Іншими словами, діяльнісний підхід є підготовкою до самостійного вирішення завдань.

Таким чином, враховуючи висновки сучасних науковців, дослідження розвитку особистості в процесі навчання і виховання, основою педагогічного процесу є діяльнісний підхід, який своїм результатом формує пошукову активність вихованців. Цей метод навчання є одним із провідних у сучасній вищій школі. Його застосування забезпечує можливості щодо вироблення в студентів необхідних пізнавальних вмінь, компетенцій саморозвитку та самовиховання. Діяльнісний підхід дозволяє молодим людям глибоко поринути у таємниці навчального предмету, оволодіти методами його пізнання та різними способами розв'язування завдань щодо організації роботи у групі із запровадження діяльнісного методу навчання.

З точки зору методики викладання іноземної мови виділяють щонайменше три етапи заняття, що базуються на діяльнісному підході: початковий етап або планування; етап опрацювання або виконання; етап аналізу, оцінювання та систематизації [10].

В процесі реалізації першого етапу планування студенти знайомляться з темою, проблемою чи ситуацією. Разом із викладачем вони визначають, якими знаннями з цієї теми вони володіють і яка інформація є ще необхідною для опрацювання та вирішення завдання. Студенти планують дії та формулюють цілі. Лексичний матеріал, що завчасно розроблений викладачем у формі основного словника чи базових виразів з певної теми, має бути опрацьований та представлений у вигляді роздаткового матеріалу. Етап опрацювання характеризується тим, що студенти в окремих командах знаходять рішення проблеми. Вони шукають, перевіряють та збирають інформацію. Одночасно студенти готують презентацію на іноземній мові. В цій фазі вихованці працюють з мовними засобами завдяки яким вони досягнуть цілей. На етапі аналізу вихованці презентують іноземною мовою всю здобуту інформацію. Крім того, відбувається розподіл результатів і порівняння поставлених цілей з першого етапу. Етап контролю – це результат роботи, знайдені відповіді, дискусії та можливість обґрунтувати дослідження кожної команди [10].

Така трифазна структура і є основою діяльнісного заняття, яке будується на інтерактивно-комунікативному підході. Заняття на основі діяльнісного підходу в першу чергу спрямоване на розвиток говоріння іноземною мовою, тому такий підхід є незамінним при практикуванні усного мовлення. Викладач має раціонально розподілити час заняття, при цьому не завантажуючи студентів тривалим викладом інформації.

Подавати новий матеріал варто секціями або розділами, переважно за допомогою індуктивного методу.

Візьмемо для прикладу уривок заняття «Modern Technologies».

PRESENTATION (TECHNICAL IDIOMS), AUCTION

Guess the meaning after reading the examples

To re-invent the wheel

Please, do it like previous time, we do not need, therefore, to reinvent the wheel

To get our wires crossed

I think maybe we got our wires crossed about tonight.

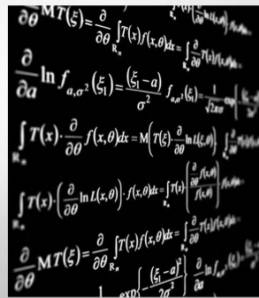
To blow a fuse

Don't blow a fuse, it's just a tiny scratch on the car.

Not rocket science

English? Well, it's not rocket science.

A silver surfer

The research institute has found that in 2017 silver surfers spent 55% more time online that they did eight years earlier.

On the same wavelength

We've been on the same wavelength all day today.

Up and running

The student's league is up and running.

Hit the panic button

Gordon, stop hitting the panic button, okay?

Build a better mousetrap

*From the old saying,
"If you build a better mousetrap,
the world will beat a path to your door."*

Drop the ball

*Make an error;
miss an opportunity; fail.*

1. Створити і працювати, запустити, триматись на плаву
2. Вибухнути гнівом
3. Не розуміти когось, непорозуміння
4. Однаково думати
5. Помилитись, зазнавати невдачі
6. Панікувати
7. Створити кращу версію чогось
8. Людина пенсійного віку, яка працює з інтернет технологіями
9. Витратити час на те, що уже зроблено
10. Не вища математика, легке для розуміння

Після першого етапу роботи – ознайомлення з ідіоматичними технічними виразами, студентам пропонується наступний вид роботи. Вони бачать на екрані лише картинку, але без надписів. Їхнє завдання полягає у тому, щоб згадати лексичні вирази.

Потім пропонується третій вид роботи – переклад цих же ідіом. Як бачимо, методом індукції ми задіяли декілька видів пам'яті одразу: зорову, ментальну та образну. Асоціативне мислення, в свою чергу, сприяє кращому розумінню змісту даної інформації, її сприйняттю та детальному аналізу.

Після виконання цих етапів студентам пропонується закріплення теоретичного матеріалу за допомогою діяльнісної методики, яка має назву «AUCTION».

Студенти діляться на декілька команд, їм видаються гроші (у вигляді карток) і пропонується купувати в процесі аукціонних торгів речення, що містять ідіоматичні фрази, які щойно вивчалися за допомогою презентаційного методу. Але, це не просто речення, деякі мають помилки – лексичні, граматичні або написання слів. Тобто, варто задіяти усі свої вміння аби привести команду до перемоги. Інформація друкується на великих картках для зручності гри.

1. We don't need to re-invent the wheel, we just need to hire someone who already know how to make the system work.

2. You don't need to re-invent the wheel. Read up on what others have done.

3. When people get their wires crossed, they have the same understanding of the same situation.

4. I'm sorry for bringing you the wrong order, sir, I've been getting my wires crossed all day!

5. Mom totally blew a fuse when I told her I had failed math.

6. It was only a suggestion, Rob. There's a need to blow a fuse.

7. Look, all you need to do is to reformat the soft drive on your computer.

It isn't rocket science!

8. Using the Internet **isn't rocket science**. Anyone can not learn how to use it...

9. Granny didn't want the iPad we bought her but since we showed her how to Skype the kids in Australia she's become a real silver surfer.

10. My grandparents has become a real silver surfers since we got them new computer hooked up to the Internet.

11. If two people are on the same wavelength, they find it difficult to understand each other and they tend to agree, because they share similar interests or opinions.

12. It's great to work with people who aren't on the same wavelength.
13. If something such as a system or place is up and running, it is operating normally.
14. The engineer soon got the air-conditioning up and running again.
15. The coach isn't going to hit the panic button just because we lost two games.
16. New parents tend to hit the panic button over every little snuffle their first baby gets. You learn to chill out when you have more kids.
17. You don't have to try so hard to build a better mousetrap – just design what interests you and see what happens.
19. For God's sake drop the ball on this – we're relying on you.
20. To *drop the ball* means to make an error, usually involving a missed opportunity through carelessness or insufficient attention.

Отже, процес реалізації діяльнісного підходу вимагає застосування простих видів діяльності, згодом студентам рекомендується аналізувати під час робочого процесу свої здобутки, досягнення та невдачі, наприклад, дискутуючи про стиль та стратегію навчання задаючи такі запитання: *Що я зробив? Що ми зробили? Що (не)успішно? Чому?* Відповіді на ці запитання стають відправною точкою для планування подальшої взаємної роботи.

Висновки. Сутність принципу діяльнісного підходу до навчання (*Learning by Doing*) можна схарактеризувати як цілісне навчання з активним реципієнтом, в процесі якого студенти і викладачі знаходяться у взаємно збалансованому співвідношенні. Незважаючи на переваги діяльнісного підходу, слід пам'ятати про небезпеку потрапляння в однобічність та крайнощі. Важливим компонентом діяльнісного підходу є ритмізація навчання (фаза навчання, фаза релаксації, фаза підведення підсумків). Концепція діяльнісного навчання ставить студента з його здібностями та індивідуальними особливостями в центр педагогічної діяльності, а також є засобом і метою формування самостійності. Діяльнісний підхід є однією з основних умов ефективного здійснення навчальної діяльності у ВНЗ та характеризується використанням активних прийомів та методів навчання; розвитком умінь, необхідних для самостійної навчальної діяльності, здійсненням рефлексивного навчання студентів, яке передбачає їх залучення до аналізу спільної продуктивної діяльності одногрупників, педагога і самих себе.

Анотація. В статті на основі аналізу научних джерел і практичного аспекту введення даної проблематики характеризуються психо-ефективні особливості діяльнісного підходу на заняттях розмовної практики студентів вищої школи. Визначено, що така стратегічна лінія сприяє формуванню діяльнісної компетенції студентів шляхом освоєння наукових стратегій, які визначають їх розмовну діяльність, соціально-комунікативне поведіння і спрямовані на виконання навчальних завдань і вирішення взаємопов'язаних життєвих проблем. Обґрунтовано, що діяльнісний підхід з його дидактичними особливостями сприяє розвитку розмовних мотивів і комунікативних умінь студентів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, комунікативні вміння, пізнавальний мотив, самостійність, практична ситуація.

Abstract. In the article the problem of psychological and educational characteristics of the learning by doing approach on the basis of the analysis of scientific sources and practical aspects of implementation in the class for speaking practice of the students of higher education is characterized. It is stated that such strategic line promotes the formation of the students' learning by doing competence by mastering their learning strategies, which determine their speech activity and social – communicative behavior. It is aimed to accomplish educational tasks and solve interconnected life problems. It is proved that the learning by doing approach with its didactic features serves as a mutually beneficial source of facilitating the development of speech stimuli and communicative skills of the students.

Keywords: learning by doing approach, communication skills, cognitive motive, independence, practical situation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Политиздат, 1982. 254.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб. : Издательство «Питер», 2000. 712 с.
3. Діяльнісний підхід в контексті вивчення проблеми формування лідерської позиції у майбутніх інженерів. URL : <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/25300>
4. Діяльнісний підхід. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

5. Ян Амос Коменський – основоположник нової прогресивної педагогічної системи, великий гуманіст і мислитель. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/>
6. Dam L. From Theory to Classroom Practice. Learner Autonomy. Dublin: Authentik, 1995. 84 s. [in English]
7. Ellis R. Task-based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2003. 387 s. [in English]
8. Holec H. Autonomy and self-directed learning: present fields of application / Autonomy at apprentissage autodirige: terrains d'application actuel. Strasbourg: Europarat, 1988. URL : http://portal.kobv.de/uid.do;jsessionid=7B5A04EF3182B5AFD4B0AFA5C6FA8A4D?query=b3kat_BV024375014&index=internal&plv=2.
9. Як засвоїти знання в дії. URL : <http://www.osvitaua.com/2018/09/66191/>
10. Leonardo-Projekt Handlungsorientierter Unterricht: Didaktisches Konzept Baustein 1: Haus DaF im Beruf. S. 197–234 URL: https://www.goethe.de/resources/files/pdf22/daf_baustein1.pdf

УДК 821.161.2-312.7

СПЕЦИФІКА ЕПІСТОЛЯРНОГО ЖАНРУ ВАСИЛЯ СТУСА

О. М. Волошенюк, І. Р. Домрачева

Анотація. У статті автором узагальнено особливості епістолярного жанру Василя Стуса. Також репрезентовано погляди науковців на епістолярний жанр поета.

Ключові слова: епістолярний жанр, лист.

Листи В. Стуса займають чільне місце в літературі. Сучасні дослідження епістолярію поета вказують на те, що жанр листа наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. зазнав занепаду. Визначне місце в епістолярній спадщині шістдесятників належить листуванню В. Стуса, оскільки у ньому виокремлюється не тільки колосальним тематичним багатством, а й великим емоційним навантаженням та філософською заглибленістю. Епістолярій В. Стуса відкриває нам світ його читацьких інтересів та вражає глибиною осмислення літературних явищ. Коло його лектури досить широке, особливо як на умови табірної «ампутованого» існування. Дослідники підкреслюють, що листи В. Стуса до рідних часто містять роздуми поета про суть мистецтва, культури, важливі рефлексії з прочитаного, тобто матеріал орієнтований зовсім на іншого, ширшого і компетентнішого читача, адже сподівався що листи ще знайдуть свого адресата. Завдяки епістолярним літературним есе – листам-рецензіям, маємо авторську критику як української так і зарубіжної літератури в особах: від Г.Квітки-Основ'яненка, І.Котляревського, Марка Вовчка, Лесі Українки та Івана Франка, сучасників В.Стуса до екзистенціалістів ХХ ст. – Альберта Камю, Сартра, Марселя, Ясперса та японських прозаїків – Ясунарі Кавабати, Кендзабуро Ое, Кобо Абе, що пов'язане з його захопленням східною філософією та прагненням подолати безвідповідальність та відчуженість сучасної людини. Є.Сверстюк підкреслював, що В. Стус виступає високим репрезентантом нашої культури, а його ім'я символічне для кінця ХХ ст. Листи В. Стуса несуть у собі потужний творчий заряд і свідчать про колосальний творчий потенціал поета.

Зазначимо що, переважна більшість дослідників переконана у тому, що листовне спілкування В. Стуса з рідними людьми має інтимний і глибоко духовний характер. У відповідних текстах відчуття відповідальності та провини поєднується з певною самонастановою на постійне, тривале відчуття єдності орієнтирів, відчуттів, навіть єдності долі («Знай, що Тебе я згадую щодня і все частіше. Стежу за годинами, коли Ти збираєшся на роботу, коли повертаєшся. Одне слово, зустрічаю Тебе і випроводжаю»).

Літературознавці акцентують увагу на тому, що, попри те, що В. Стус писав переважно до рідних (це пояснюється жорстким лімітом на листи – у кращому випадку в'язень мав право лише на два листи на місяць, ясна річ, що при такій нагоді намагався писати до найрідніших), його листи адресовані до «уявленого партнера», у яких він